

SPORT ÉS TÖMEGKÖMUNIKÁCIÓ

Dénes Ferenc

A SPORT KAPITALIZÁLÓDÁSÁNAK ESETE A MAGYAR SPORTTÖRVÉNNYEL

*„Mennyit futsz százon?”
„Öt métert...”*

A mottóban idézett tréfa véleményem szerint jól jellemzi a magyar sport problémáit és a kialakult helyzettel kapcsolatos félreértéseket. A magyar sport intézményrendszere az aránytévesztéssel küszködik: miközben a világ a sportszférában egyre inkább a gazdasági teljesítménymutatókat csodálja, mi váltig évtizedes naturális mutatóinkra hivatkozunk.

A magyar sport problémáit persze egészen máshol látja, aki az olimpiai érmek száma alapján készített országgrangsorok, a világversenyeken elért pontszámaink, vagy az 1000 lakosra vetített pontok száma felől közelít. A gondok abból származnak – érvel a magyar sportvezetők zöme –, hogy a magyar sportszféra a gazdasági fejlettségünket messze meghaladó teljesítményeket egyre csökkenő állami juttatások mellett éri el. Ellentmondás feszül a pontszámokban mért eredmények és a sport finanszírozása, különös tekintettel annak közpénzekből való támogatottsága között.

A problémának természetesen léteznek más értelmezései is. Miközben Magyarországon a sport érdekcsoportjai egybehangzóan panaszkodnak az elpénztelenedés, az államnak a sportszférából való úgymond kivonulása miatt, addig a fejlett országokban – elsősorban az Amerikai Egyesült Államokban –, a sport és általában a szabadidőipar igen dinamikusan fejlődő, nyereségesen működő *szolgáltatási ágazattá* vált napjainkra. Igazi (gazdasági) sikertörténet. Ebben az összefüggésben a Magyarországon állandóan hangsúlyozott pénzhiány egészen más értelmezést kap: az olimpiai pontokkal mért kiemelkedő magyar sporteredmények mögött egy meglehetősen ingatag gazdasági alapokon álló, gyakran „gyanús” pénzügyi háttérű, köztartozásokkal terhelt, az elmúlt évtizedek rutinjaival működő „közintézmény” áll. (A sportnak a fejlett piacgazdaságokban betöltött szerepe és a hazai viszonyok közötti ellentmondásossága mintegy jelképe a világon mindenütt nyereséges, nálunk viszont az állami támogatások és garanciák mellett is veszteséges Formula-1-es futam esete.)

Véleményem szerint az igazi magyarázatra szoruló probléma a nemzetközi és a magyar sport fejlődési tendenciái közötti eltérés. Ennek megértése segíthet hozzá annak belátásához, hogy a magyar sportot meghatározó érdek- és érintettcsoportok által a kilencvenes

években folytatott lobbipolitika – amelynek csúcsa, s egyben látványos kudarca a magyar sporttörvény – hosszú távon *vesztes stratégián alapul*.

A következőkben az így értelmezett probléma elemzésére teszek kísérletet.¹ Először a sportnak az elmúlt évtizedben végbement átalakulását próbálom leírni, kiemelve a folyamat legfontosabb jellemzőit, majd vázlatosan bemutatom a magyar sportot ért legfontosabb kihívásokat és az arra adott intézményi válaszokat. Röviden kitérek arra, hogy ebben az összefüggésben miért volt szükségszerűen kudarcra ítélve a sporttörvény. Végül amellet érvelek, hogy egy gazdaságilag (is) sikeres sportszféra kialakítása érdekében a megváltozott feltételekhez igazodva kell átalakulnia a magyar sportnak.

A SPORT ÁTALAKULÁSA

A fejlett piacgazdaságok sportjában a látványos változások az 1980-as évek közepétől érzékelhetőek. Ismét csak jelzésszerűen: 1984-ben Los Angelesben tartják az első olyan újkori olimpiát, amelyet kifejezetten profitszerzés céljából rendeznek az eseményszervezők. Ebben az évben választják meg David Sternt a National Basketball Association (NBA) első számú vezetőjévé, majd rá egy évre Jerry Reinsdorf megszerzi a Chicago Bulls kosárlabdacsapatát, ahol éppen ekkor kezdi profi pályafutását az a Michael Jordan, aki mára a modern sportüzlet jelképe lett. Ők hárman felforgatták a világ egyik legnépszerűbb szórakoztatóipari intézményét, az NBA-t, és tevékenységük az egész sportipar arculatát meghatározza.²

A változások alapja a fejlett országokban megnövekedett szabadidőmennyiség és az a tény, hogy alapszükségleteiket széles társadalmi csoportok képesek magas fokon kielégíteni. A fizetőképes kereslet erőteljesen fordult a szabadidős szolgáltatások felé, ami igen kedvező volt az amúgy is népszerű sport számára. A sportszféra versenyképességét erősítette az a tény, hogy a jóléti társadalmak jó néhány, éppen a fejlettségből származó egészségügyi gonddal (például az elhízás esztétikai és egészségkárosodási problémájával) szembesültek.

A változások lényege, hogy a sportoláshoz kapcsolódó tevékenységek alapvetően piaci tranzakciók tárgyává váltak. A testmozgás végzéséhez és nézéséhez kapcsolódó szükségletek egyre inkább fogyasztói igényekként határozódnak meg, amiket erre szakosodó szolgáltató szervezetek elégítenek ki. Erre – népszerűen – úgy hivatkozunk, hogy a sport üzletté vált. Mivel ezt a sokat idézett, már-már közhelyszerű mondatot sokan félreértik, félremagyarázzák Magyarországon, fontos tisztázni azt, hogy ez a folyamat túllép a sport hetvenes években tapasztalt kommercializálódásán, amikor is a sportba áramló egyre nagyobb pénzüsszegek javarészt a pénztulajdonosok presztízs fogyasztását, hivalkodó allűrjeit szolgálták. Ma a sportba a pénzt nem „adják”, hanem befektetik. A gazdaság más ágazataihoz hasonlóan olyan *működő tőkéről* van tehát szó, amely legalább normálprofitot termel. Ezért pontosabb úgy leírni az elmúlt évtized változásait, hogy a *sport kapitalizálódott*.

A pénz azonban csak megfelelő szervezeti keretek között tud tőkeként funkcionálni, olyan szervezetekben, ahol a tevékenységeket vállalkozásként, üzemszerűen folytatják. Ennek következménye, hogy a sportélet szempontjából meghatározó szervezetek sokhelyütt vállalkozásokká alakulnak. Ez nemcsak a sportvállalatokra, például a sportszergyártókra igaz, hanem az egyesületek egy jelentős részére is, amelyek a fejlett országokban már gaz-

dasági társaságként működnek.³ Mindezek illusztrálására álljon itt minden megjegyzés nélkül az NBA által közzétett program egy részlete a szervezet vállalozási filozófiájáról(!): „Az NBA küldetése, hogy a világ legismertebb, legsikeresebb sportligája és sportmarketing szervezete legyen. Vezető szerepének fenntartása mellett arra törekszik, hogy a kosárlabda a legnépszerűbb sportág legyen világszerte; megteremtse és maximalizálja a kosárlabdában rejlő üzleti lehetőségeket, amely erőfeszítések sikere egyben növeli a ligát alkotó csapatok gazdasági értékét.” (NBA 1996)

Mindezek fényében egyáltalán nem meglepő, hogy a sportszféra egyre szervezesebben illeszkedik a szabadidős ipar egészébe, annak lényeges részévé válik. Annál érdekesebb az, hogy a sport két nagy szférája egymástól egyre inkább elkülönülve szerveződik részpiaccá. A látványsport⁴ – ahol a csere tárgya mások sporttevékenységének élvezete, amely szórakozásért a fogyasztók fizetni is hajlandók – a szórakoztatóipar „húzóágazatává” lépett elő, s egyre szorosabban fonódik össze a show-business más szolgáltatásaival. A részpiacon szinte kizárólag csak sportvállalkozások működnek, közülük a legsikeresebbek nemcsak „elsajátították” a modern üzletvezetés alapjait, hanem menedzsment tankönyvekben is sokszor idézett, élenjáró vezetési-szervezési, marketing, pénzügyi stb. tevékenységet folytatnak. Gyakorlatilag nincs állami támogatás, ellenben a látványsport gyakran a legjelentősebb adófizetők között szerepel.

A látványsport központi szolgáltatását erre szakosodott, sikeres szegmenseiben igen magasan kvalifikált alkalmazottak, a hivatásos sportolók állítják elő. Ők már nem egyszerűen pénzt kapnak azért, hogy sportolnak, hanem jövedelmük döntő hányada a sporttevékenységhez kapcsolódik. Ezt a munkaerőt egyre inkább a más ágazatokban megszokott módon tudatosan választják ki és képezik a szolgáltató szervezetek. Ez a munkaerő-input termelés a valódi tartalma az utánpótlás-nevelésnek. (Ezt a fogalmat a mi sportvezetőink is nagyon kedvelik, csak éppen gumicsontnak hiszik, amin jól el lehet rágódni.)

A látványsport mindinkább elkülönül a sport másik nagy részpiacától, a szabadidősporttól, ahol a csere tárgya a sportolási lehetőség, illetve az ehhez kapcsolódó kiegészítő szolgáltatások és eszközök: sportfelszerelések, oktatás, élelmiszerek stb. A sport piacosodása itt is abban érhető tetten, hogy a szabadidős sportszolgáltatásokat növekvő arányban vállalkozások állítják elő. A két részpiac között egyébként szoros kölcsönhatások léteznek (Nagy 1996), de azt fontos kiemelni, hogy ezek a kapcsolatok egyre lazulnak.

KIHÍVÁSOK

A világ sportjának kapitalizálódása, amely ráadásul olyan időszakban ment végbe, amikor Magyarországon sok szempontból megváltozott a sportot körülvevő társadalmi, gazdasági környezet, komoly kihívásokat jelentett a magyar sport számára.

A fejlett országokban a sport iránt megnyilvánuló fizetőképes kereslet megnövekedése felkeltette a média és rajta keresztül az új marketing lehetőségeket kereső vállalati szféra figyelmét is – elsősorban a látványos, sokak által nézett sportok iránt. A sport kezdetben viszonylag olcsón előállítható műsort és alternatív reklámlehetőséget kínált, s ezért egyre jelentősebb pénzek áramlottak ebbe a szférába. Ez alapvetően megváltoztatta a látványsport bevételszerkezetét. Létalapját persze még mindig a fizető nézők jelentik – nélkülük nem is

beszélhetnének sportszolgáltatásról –, de a jövedelemszerkezetben ma már meghatározóak a televíziós jogdíjakból és ennek függvényeként a vállalatoktól származó reklám- és szponzorbevételek. Ez felértékeli a jól közvetíthető, látványos sportok üzleti értékét, s jelentősen csökkenti a kevésbé médiaképesekét – sajnos, számos magyar sikersportág tartozik ide.

Fontos fejlemény, hogy a legsikeresebb sportszervezetek stratégiai céljai egyre inkább globálisak – lásd például a fent idézett NBA küldetést –, ami nehéz helyzetbe hozza a magyar sportszórakoztató ipart. A globalizálódást nagy mértékben támogatja a kommunikációs forradalom, elsősorban a televíziózás hatalmas fejlődése, aminek eredményeképpen földrajzilag nagy távolságban zajló mérkőzések alternatív szórakozásként, versenytársként jelennek meg a helyi piacokon. Bennünket a labdarúgásban bekövetkező változások érintenek látványosan és érzékenyen. A nagy amerikai sportligák mintájára szerveződött és erősödik Japán és az USA hivatásos labdarúgása; más okokból, de rohamléptekkel fejlődik az afrikai és ázsiai futball, miközben Európában is egyre inkább a befektetett tőkék megtérülési szempontjai alakítják a foci szervezetét. Ezek a folyamatok minden korábbinál nagyobb pénzbevételt ígérnek a magyar klubok és a válogatott számára, de egyre kisebb esélyt hagynak, hogy ezt ténylegesen meg is szerezhessek.

A sport iránt megnyilvánuló megnövekedett érdeklődéssel, és ennek kapcsán növekvő bevételek párhuzamosan nőttek a látványsportban tevékenykedő vállalkozások beruházási és üzemi költségei is. Ennek fő tényezői közé a megnövekedett munkabérek (sportolói fizetések), az egyre igényesebb és drágább szórakoztatási kínálat (szórakoztatóipari komplexumok, kiegészítő szolgáltatások), a biztonsági berendezések, a költséges technikai háttér és egészségügyi felkészítés tartoznak. Jó példa erre, hogy Berlin pályázata a 2000-es olimpia megrendezésére, amit még a végső döntés előtt visszavontak, több mint 10 millió dollárt emésztett fel. Nem nagy kockázat azt jósolni, hogy a jövő sportjában csak a nagy gazdasági erővel rendelkező országok és sportszervezetek lehetnek sikeresek.

Magyarországon a nyolcvanas évek végén végbemenő társadalmi változások komolyan megrendítették azokat az intézményeket és mechanizmusokat, amelyek a sportot sajátos közintézményként tartották fent a korábbi évtizedekben (erről lásd bővebben Misovicz 1994; és Laki 1993 munkáit). Megszűnt a szférának az a politikai jelentősége, amelynek szellemében minden egyes rúgott gól, elhajított gerely, bevitt találat a tervgazdaság felsőbbrendűségét volt hivatva hirdetni, megszűnt tehát a sport rendszerpropaganda szerepe.⁵ Ezzel párhuzamosan a nagy egyesületek számára a puha költségvetési korlátot biztosító pénzforrások is megrendültek: a szocialista nagyvállalatok tönkrementek, átalakultak, jogutódaik költségvetésébe már nem fért be a sport támogatása, a minisztériális szervezetek (a magyar 3M: BM, HM, FM) szigorúbb kontroll alá kerültek, a gazdasági körülmények általános romlásával ezen szervezetek, illetve a korábban szintén könnyebben zsebükbe nyúló önkormányzatok is választás elé kényszerültek, s a sportegyesületek egyre gyakrabban estek ki a kedvezményezett köréből.

A rendszerváltás hatására más szempontból is csökkent a sport kivételezett szerepe. A 80-as évek végétől meghozott gazdasági törvények szépen csendben a sportot is beépítették az általános szabályozásba, például a sportegyesületekre is vonatkoznak a megfelelő adó- és vámszabályok, a sportvállalkozásokra a társasági törvény, kötelező a megfelelő járulékokat fizetni stb.

Mindezek mellett rendkívül „barátságталanná” váltak az általános környezeti feltételek is a sportszféra számára. A központi költségvetési támogatások nominális növekedése egyáltalán nem fedezi a rendszerváltás következtében kiesett jövedelmeket, és a magyar sport-

ban is növekvő költségeket. Az állami támogatásra már valóban nem lehet alapozni egy változatlan súlyú és összetételű sportágazatot. A tulajdonváltással, átszervezésekkel elfoglalt, recesszió sújtotta vállalkezési szféra pedig nem pótolta a kieső állami jövedelmeket. Ráadásul a „tárgyalási alapot” jelentő olimpiai pontszámokban mért eredményességet egyre növekvő ráfordítással, gazdasági szempontból romló versenyhelyzetben kell fenntartani, a már említett egyre erőteljesebb nemzetközi kihívások mellett. Mindezeket már csak „színezi” az az örökölt hátrány, hogy a magyar sport nem dúskál megfelelő számú és minőségű sportlétesítményekben sem, a továbblépéshez elengedhetetlenek a csak hosszú távú megtérüléssel kecsegtető infrastrukturális beruházások.

A folyamatos gazdasági visszaesés körülményei között a lakosság nagy részének jövedelmei stagnálnak, illetve csökkennek, az infláció pedig a háztartások kiadási szerkezetét is megváltoztatta. Mindezek következtében csökkent mind a fizetőképes kereslet, mind pedig a sportszórakoztatásra, sportolásra fordítható szabadidő, mivel a csökkenő jövedelmek széles társadalmi rétegeket – főleg a sportszolgáltatások iránt leginkább érdeklődő fiatalabb korosztályokat – kényszerítik többletmunka vállalásra.

VÁLASZOK

Az átalakulás következményeinek egy része jól ismert a közvélemény előtt, hiszen ismert sportpolitikusok, sportvezetők sokszor kifejtették véleményüket a magyar sport súlyos helyzetéről: a változások hatására megrendült a magyar sport finanszírozása, radikálisan csökkent a fizetőképes kereslet, ennek következtében mind a látványsport, mind a szabadidősport piaca összeszűkült, csökkent a sportegyesületek, a sportolók, az edzők száma.

Ugyanakkor kevés szó esik arról a tényről, hogy ebben az időszakban a magyar sport rendelkezett az egyik legjobban szervezett és legerősebb érdekérvényesítési hálózattal. A szféra méreténél, illetve az abban tevékenykedők szoros kapcsolatainál fogva a sportvezetőknek megvolt a lehetőségük, hogy érdekeiket egyeztetve együttesen lépjenek fel egy közös sportági stratégia megalkotása és megvalósítása érdekében. Vajon mennyiben segítette az általuk követett politika, hogy a sportszféra hatékony válaszokat találjon a kihívásokra?

1990-re a szövetségi és egyesületi vezetők már pontosan tudták, hogy az új szabályozási feltételek között, az ellehetetlenült hagyományos finanszírozás mellett komoly bajba kerülhetnek. Ennek ellenére folytatták a hagyományos politikai alkuk keresését, és a végsőig bízva szokásos érdekérvényesítési csatornáikban, még az alternatívaként felkínált különféle szervezeti trükköket (kft-k alakítása, sportolók „bt-sítése”) sem vállalták. Abban reménykedtek, hogy az új rendszer kormányai is a korábbi évtizedek rutinjainak megfelelően fogják biztosítani a sport gyakorlatilag változatlan működési feltételeit.

A rendszerváltás kormányai azonban nem vállalták át teljes mértékben a változatlan szerkezetű magyar sport megnövekedett költségeit, nem pótolták a struktúra fenntartásához hiányzó bevételeket. Ezt egyébként nem egy tudatos sportpolitika megvalósítása érdekében tették. Valószínűleg politikailag nem látták vállalhatónak az „így, ahogy vagytok” sportkoncepció finanszírozását egy olyan időszakban, amikor az emberek sokasága saját bőrén érezte a rendszerváltás költségeit.

A többlettámogatások elvesztésének kudarcát tapasztalva más utakon is próbálkoztak a sportszervezetek irányítói. Az adók és járulékok egy részének be nem fizetésével a nagy egyesületek a központi költségvetésre hártották át megnövekedett költségeiket. Az egyesületek sajátos helyzetéből fakadóan ezeket a felhalmozódó köztartozásokat az állam nem is tudta behajtani. A korábbi kapcsolatrendszer és a barcelonai olimpiai eredmények végül is elegendőnek bizonyultak arra, hogy a politikai döntéshozók sajátos pénzügyi technikával elengedjék az 1992 végére felhalmozott mintegy egymilliárd forint köztartozást.

Bár a köztartozásokat minden súlyosabb következmény nélkül sikerült eltüntetni, az világossá vált, hogy erre az elengedési trükkre nem lehet hosszú távon építeni. Egyrészt azért nem, mert az akció tovább rontotta a sportszférának – a futball eredménytelensége, a sportbotrányok és a társadalom rossz általános közérzete miatt amúgy sem túl jó – közmegejtését, tehát a politikai döntéshozók sem vállalhatták; és azért sem lehetett, mert a restriktív pénzügyi politika egyre érzékletlenebb lett a sport (múltbeli) dicsősége iránt.

Mivel sem a támogatási, sem a költségáthárítási politikák nem hozták meg a remélt eredményeket, a sportegyesületek – minden fillér számít alapon – félretették igényességüket a szóbajöhető szponzori ajánlatok kapcsán. A magyar sport táján olyan vállalkozások is feltűntek, amelyek, úgymond, kihasználták az egyesületeket: egy részük egyszerűen csak átverte a vezetőket, más részüket a hatóságokkal folytatott küzdelem távolított el az arénából, s a közelmúlt félbotrányai alapján úgy tűnik, vannak olyanok is, akik bár a „szürke zónából” érkeztek, de „visszautasíthatatlan” ajánlatokat tettek.

A SPORTTÖRVÉNY

A bizonytalanná vált környezeti feltételekhez való alkalmazkodási kísérletek részbeni kudarca arra ösztönözte a sportszféra meghatározó szereplőit, hogy politikai kapcsolataikat, befolyásukat összpontosítva olyan központi költségvetési támogatást szerezzenek, amely hosszú távra garantálja a változatlan formában való működés feltételeit. Úgy vélték, ennek legbiztosabb formája, ha törvény garantálja az állami támogatások mértékét.

A sport törvényi szabályozásának politikai szószólói az 1990–94-es parlamenti ciklus ellenzéki padsoraiból kerültek ki, így nem csoda, hogy a későbbi koalíciós pártok nemcsak a 94-es választási pártprogramjuk zászlójára tűzték ki a törvény megalkotásának ígéretét, de a megnyert választások után haladéktalanul hozzá is kezdtek a jogszabály megalkotásához. Az előkészítés egyébként példaértékű volt: részben a sportadminisztráció hagyományaihoz alkalmazkodva, részben a médiatörvény tanulságait felhasználva a sporttörvény előkészítése során internalizálni igyekeztek a későbbi lehetséges politikai vitákat. A szakértőket igen széles körből hívták meg, de a végső anyagot az OTSH szakemberei állították össze.

Bármilyen szép (és csúnya) dolgok is hangzottak el a törvény előkészítése közben és elfogadása után, a sporttörvény megalkotásának egyetlen valódi célja volt: törvényben rögzíteni és garantálni a sport számára juttatandó erőforrásokat.⁶ Jól szemlélteti a sporttörvény első hivatalos munkaanyagához, koncepció-tervezetéhez fűzött szerkesztői megjegyzés: „Ha a tervben szereplő sporttörvény ösztönző támogatás helyett összességében mégis a szintentartást sem elérő, megszorító pénzügyi kezelést kapná, akkor a törvény időszerűsége vagy megalkotásának értelme és hitele elvesznék.” (OTSH, 1995. 2. oldal.)

A végül is megszületett 1996: LXIV. „A sportról” és az 1996: LXV. „Az egyes sportcélú ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről” szóló törvények nem teljesítették a sport garantált támogatását célzó elvárásokat. Nem rögzítették a sport kötelező állami támogatásának mértékét, a sportszféra a szerencsejátékok bevételének csak kis hányadából részesül, s szó sincs arról, hogy kivennék a sportszervezeteket az általános gazdasági szabályozás alól. Ha komolyan vesszük az idézett előkészítő anyag megállapítását, a sporttörvény megalkotása értelmét veszítette – s a törvény fogadtatását ismerve az idézett „ismeretlen katoná” a sportvezetők általános véleményét fogalmazta meg.

A sporttörvény kudarcával az az évek óta folytatott lobbipolitika veszített csatát, amely a magyar sportszférát gyakorlatilag változatlan formában közintézmények piramisaként próbálja fenntartani.⁷ Nemcsak a törvény kudarc, hanem az maga a sportpolitika is, amely mindeddig kizárólag az állami pénzek kicsikarására irányult, ahelyett, hogy a külső és belső gazdasági kihívásokhoz alkalmazkodó, átgondolt és összehangolt stratégia kidolgozására, és ennek alapján a magyar sport problémáira hatékony választ adó piaci szabályozás kialakítására törekedett volna.

MI LESZ ITT?

A magyar sport jövőjének kulcskérdése az, hogy mikor, milyen formában kapitalizálódik a magyar sport. Mennyiben hasonlít majd arra a piaci mechanizmusok által koordinált szolgáltatási ágazatra, amelyet az írás első részében próbáltam bemutatni. Azt gondolom, hogy a válaszok alapvetően három tényezőtől függenek.

A magyar sport jövője nagyban függ a Magyarországon kiépülő piacgazdaság működésétől. Amennyiben a hazai kapitalizmus magatartásmintái a fejlett európai országokéhoz lesznek hasonlóak, itt is lesz esély egy olyan sportszféra kiépülésére, amely üzleti alapon működik, de amelyet – elsősorban a sport szabadidős részpiacát – piacokonform módon támogatnak a központi irányító szervezetek és a helyi önkormányzatok is. Ez szükségszerűen együtt járna a látványsport jelenlegi méretének szűkülésével, ami nem feltétlenül megszűnést jelent, hanem azt, hogy a ma még hivatásos sportolók ezentúl szabadidős sportolóként vesznek részt a különböző bajnokságokban.

A másik nagy kérdés, hogy mekkora lesz a valódi vállalkozói tulajdon súlya a sportpiacon. A kérdés nem egyszerűen úgy szól, hogy lesz-e magántulajdon vagy sem, hiszen a fejlett gazdaságokban is évtizedekig működött alapvetően magántulajdonban, de nem vállalkozói alapon a sport. A magyar társadalom és gazdaság általános fejlődésével összefüggésben itt is többféle elképzelés vetődik fel. Ebből a szempontból is igen fontos kérdés, hogy mi lesz az 1996. évi LXV. törvény által megszabott feltételek között átadandó, illetve az önkormányzatok tulajdonában lévő sportlétesítmények és -ingatlanok többségének a sorsa. „Tótónyelven” szólva ez a meccs is több esélyes. Elképzelhető, hogy a sportingatlanok minden törvényi feltétel ellenére elvesznek a sport számára, mert új tulajdonosaik a sportnál jövedelmezőbb célokra fordítják ingatlanaikat. Ha ez tömegesen menne végbe, a folyamat súlyos csapás lenne a magyar sport számára, hiszen csak igen költségesen lehetne újraépíteni ezt a mégoly szerény infrastruktúrát is. Az is elképzelhető, hogy olyan tulajdonosok kapják meg a létesítményeket, akik nem elég felkészültek vállalkozásszerű üzemeltetésükre, ezért

újabb és újabb állami támogatásokat igényelve csődbe juttatják a sportszervezeteket; de elképzelhető az is, hogy az új tulajdonosok olyan régi-új vállalkozók lesznek, akik hosszú távon is a sportban és a sport által gondolják megteremteni életfeltételeiket, s vagy kitanulják maguk a mesterséget, vagy olyan menedzsmentet szerződtetnek, amely képes megvalósítani elképzeléseiket (Sárközy 1994).

A nagy kérdés persze az, hogy „Ki viszi át a szerelmet a túlsó partra?“, azaz a sportpiac érintettjei milyen arányban hajlandóak és képesek finanszírozni a piaci átalakulás költségeit. Bárhogy is lesz, az biztos, hogy a központi költségvetésnek, ha úgy tetszik az államnak, részt kell vennie ebben a folyamatban. Annak biztosítására, hogy az állam szerepvállalása hatékony legyen – azaz a legkisebb társadalmi veszteséggel a lehető leghatékonyabb koordinációs mechanizmus alakuljon ki – mindenképpen szükséges, hogy legyen egy olyan vízió, koncepció, átalakulási stratégia, ami világossá, és minden főbb érintett számára vállalhatóvá teszi az átalakuló sportszféra célállapotát. (Ennek a koncepcióalkotásnak, együttgondolkodásnak lehetett volna egy kerete a sporttörvény. Nem az volt.) Ennek hiánya most már nem csak kínos, nem csak szépséghiba – mindenki veszít miatta.

Lám csak, a sport kapitalizálódásánál kezdtem, s a végén én is az állami szerepvállalásnál kötöttem ki. Felteszem a kezem: végül is ebben az országban élek, s itt és most erről (is) szól a sporttörténet. „Csak tíz év múlva ne ez a dal legyen...”

JEGYZETEK

¹ Köszönöm e kötetben publikáló kollégáimnak, a BKE Rajk László Szakkollégium és a BKE Sportmenedzsment másodszakirány IV. éves hallgatóinak, hogy az írás alapjául szolgáló előadást értékes gondolatokkal gazdagították. A végeredményről persze ők nem tehetnek.

² Egyáltalán nem véletlenszerű, hogy az olimpiai mozgalom és az amerikai Nemzeti Kosárlabda Szövetség bajnokságát idézem példaként, s ezekre hivatkozom a továbbiakban is. A két intézményben végbenő változások jelenítik meg talán legkézzelfoghatóbban azt a folyamatot, amelynek végeredményeként az elmúlt évtizedben átalakult a sport társadalomban betöltött szerepe és jelentősége.

³ A sport kapitalizálódása egyébként nem hagyja érintetlenül a valódi egyesületeket, non-profit szervezeteket sem: a piaczgazdasági környezettel való „kommunikációhoz” elengedhetetlen, hogy értsék a piaczgazdaság „nyelvét”, s szervezeti kultúrájuk ne üssön el feloldhatatlanul ellentmondásosan a vállalkozások vállalati kultúrájától.

⁴ Az itt felsorolt fogalmak részletes értelmezéséhez lásd Dénes (1994) és Dénes–Misovicz (1994) munkáit.

⁵ Természetesen a sportnak ma is megvan a maga politikai jelentősége, ennek „játéktere” azonban még nem igazán tisztázott a magyar közéletben.

⁶ Az előkészítés során olyan radikális elvárásokat fogalmaztak meg, mint hogy a törvény tegye kötelezővé az éves GDP 1,5%-ának a sport támogatására fordítását, a sporthoz kapcsolódó szerencsejátékok jövedelmének sportba áramoltatását, és biztosítson a sportszférának a gazdasági jogszabályokban kedvezményezett helyzetet.

⁷ A háború elvesztését persze nehéz megjósolni: a parlamenti választások előtti időszakban sok meglepetés érheti az embert a magyar ugaron.

Dénes Ferenc (1994): Egy liberális sportkoncepció gazdaságelméleti alapjai. Kézirat, BKE Unisport Center, OTKA–F4665.

Dénes Ferenc–Misovicz Tibor (1994): Bevezetés a sportökonomiába. *Vezetéstudomány* 3. szám.

Laki László (1993): Háttéranyag „A sport gazdasági hatásai Magyarországon” című jelentéshez. Kézirat, OTSH.

Misovicz Tibor (1994): A sport társadalmi funkciói ma a világban és Magyarországon. BKE Unisport Center, OTKA–F4665.

Nagy Péter (1996): A sportgazdaságtan alapjai. Kézirat, BKE Unisport Center.

NBA (1996): The Official Web Site Of National Basketball Association.

<http://www.nba.com> in: Dénes Ferenc (szerk): *NBA League Offices. Internet Sportmenedzsment Sorozat 1.* BKE Unisport Center.

OTSH (1995): Alapvető szabályozási elvek, területek, összefüggések és megoldások a készülő testnevelési és sporttörvényhez. Kézirat.

Sárközy Tamás (1994): Állami sport piacgazdaságban? Kézirat, BKE Gazdasági Jogi Tanszék.